

BELSŐ BORÍTÓNKRÓL

LEFELÉ FOLYIK A VISZTULA, VAGYIS ÉSZAKRA

A lengyel függetlenség századik évfordulóját tavaly a lengyelek a nemzeti folyójukról a Visztula évének nevezték el. Erre az alkalomra egy lengyel-magyar nyelvű kis album is készült, irodalmi szövegekkel és képekkel.

Az album összeállítója és szerkesztője az a *Jerzy Snopce* volt, aki ma Lengyelország budapesti nagykövete, kiváló magyar fordító. Bevezetőjében a Visztulát rendkívüli folyónak mondja, hisz' mindenütt jelen van: a lengyel emlékezetben és képzeletben, az irodalomban és a képzőművészetben, a néphagyományban és a popkultúrában. Mint más nemzetek, országok nagy folyói: a Jordán, a Nílus, az Eufrátesz, a Mississippi, a Volga, a Rajna, a Tiberisz, a Loire, a Szajna, a Temze, a Duna, a Dnyeper, a Don és megannyi más folyó, a Visztula évszázadokon át a lengyelek éltető folyója volt, de legendák, mondák, jelképek tárháza is egyben a nemzet képzelőerejét magába sűrítő egyfajta kulturális szimbólum. A régebbi évszázadokban a krónikák lapjain, költőink strófáiban a Visztula többnyire mint jótevő, jótékony folyó jelent meg, melynek köszönhetően az ország déli részéből az áru eljutott a gdański kikötőbe.

A Visztula képe a lengyel költészetben a függetlenség elvesztése után kezdett megváltozni. Ezeknek a változásoknak az előhírnöke a felvilágosodás költőjének, Franciszek Karpińskinek (1741-1825) az *Egy szarmata gyász dala Zsigmond Ágoston sírjánál* c. verse lett, melyet közvetlenül az ország harmadik felosztása után írt, s amely a megbéklyózott nemzet katasztrófális vízióját jeleníti meg. A költő a Visztula megszólításával: „*Oh, Visztula! Nem lengyel issza vized*”, több mint száz évre összeköti a lengyel folyók királynőjét a lengyel szabadság ügyével. Ugyancsak ebben a szerepben jelenik meg a Visztula a lengyel himnusz soraiban, majd pedig a XIX. században és a XX. század elején keletkezett több versben.

A lengyelek képzeletében a folyó képe a függetlenség visszaszerzésébe vetett remény szimbólumává vált. A Lengyelországról szóló nosztalgikus képekben, amelyekben megjelentek a haza nagyszerű múltjának reminiscenciái, a „*jótékony folyó*” motívuma is vissza-visszatért.

Különösen őszinte hangon fejezték ki a folyó szépsége iránti elragadtatásukat, vonzalmukat, a Visztula men-

ti tájhoz való kötődésüket azok a költők, akik a Visztula mellett töltötték gyermek- vagy ifjúkorukat, akik számára a Visztula „*otthoni, házi folyó*” volt.

A költők verseiben a Visztula még itt is elsősorban a függetlenségétől megfosztott haza motívumaként illetve a felszabadulásban bízó lengyelség jelképeként jelenik meg. A korszak lezárását *Stefan Żeromski* 1917-ben, Lengyelország függetlensége kivívásának küszöbén, prózában írt elbeszélő költeménye jelenti. Ez a prózavers a Visztula-motívumok sajátos szintézisét képezi, amelyben Żeromski visszatér a jótékony, jótevő hajózási útvonalat képező Visztula motívumához. A hazai folyó romantikus képein túl élénk tárja a természeti fenoménként is létező, esztétikai élményt nyújtó, emlékképek, érzések és érzelmek forrásául is szolgáló folyó személyes felfogásmódját. Most tőle idézzük azt a részt, amelyik nekünk is fejtörést okozott: megtalálni – nem könnyű! – és lefényképezni, amikor a végén a tengerbe ömlik.

Stefan Żeromski A *Visztula* című próza-költeményében így ír erről: „Gniew és Tczew között háromfelé ágazik az egységes víztömeg. Az egyik ág, a Nogat valaha önálló folyó volt Żuławyban, a tizenhatodik századtól kezdve pedig ez a nagy folyó első számú ága – Malborg baljós árnya és a távoli, hideg tenger felé indul. A két másik folyóág a lengyel szántóföldektől elkülönülő, termékeny iszaphordalékkal feltöltött területen vág át. A Merész-Visztula a tizenkilencedik század közepén vágta át a homokdűnék nagy torlaszát, most több torkolattal ömlik a Balti-tenger legmélyebb öblébe, ahol édes lengyel vizet kever a sós áramlatba, az óceánból érkező tenger-mélybe. A zöldes tengervíz messzesége, a végtelen égbolttal egybeolvadó kéklő láthatár tartanak az aranylós Visztula-ágak. Oda tart a Visztula, ahonnan eredt, vissza az égbe. De mielőtt még a tenger kifürkészhetetlen titkai közé vész, irányt ad a lengyel sóhajnak, célt mutat a vágyakozó pillantásnak, felidéz egy eltűnt, elfeledett, lenézett útvonal emlékét.”

SZÖVEG ÉS BELSŐ BORÍTÓKÉPEK: MÓSER ZOLTÁN